

$$T_{ij}^{ks} = x_{ij}^k / x_{ij}^s, \quad j \in n, \quad i \in m, \quad (1)$$

де: T_{ij}^{ks} – темп зростання j -го показника для i -го регіону в k -му періоді (моменті) щодо s -го періоду (моменту), виражений у частинах; x_{ij}^k – значення j -го показника для i -го регіону за t -й проміжок (на t -й момент) часу. Якщо $s = 0$, то знайдені темпи зростання будуть базовими, а якщо $s = k - 1$ – ланцюговими. Як і інші відносні величини, темп зростання може бути виражений не тільки у формі коефіцієнта (простого відношення рівнів), але й у відсотках: $T_{ij}^{ks} (\%) = T_{ij}^{ks} \cdot 100\%$. Якщо від темпу зростання відняти 100 %, то отримаємо відповідний темп приросту.

Література

1. Куценко В. Потенціал сфери охорони здоров'я: регіональні аспекти / В. Куценко, Л. Богущ // Економіка України : політико-економічний журнал. – 1999. – № 3. – С. 61-69.
2. Приймак В.І. Трудовий потенціал і механізми його реалізації в регіоні : монографія / В.І. Приймак. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 383 с.
3. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленко; Державна служба статистики України. – К. : Вид-во ТОВ "Август Трейд", 2012. – 560 с.

Гинда О.Н. Анализ статистических показателей развития человеческого потенциала регионов Украины

Доведена необхідність проводити економічну оцінку розвитку людського потенціала, так як він виступає рушійною силою росту економіки України. Проаналізовані основні зміни величин деяких із відповідних статистичних показників в окремих регіонах України в останні роки. Проведено аналіз визначаючих компонентів розвитку людського потенціала як демографічного, здоров'я, освітнього, духовно-інформаційного, стану ринку праці. Підтверджено неможливість кількісно оцінити швидкість змін аналізованих показників і запропоновано необхідність проведення статистичного аналізу інтенсивності їх розвитку для ефективності економічного розвитку країни.

Ключевые слова: людський потенціал, розвиток людського потенціала, динамічні ряди, статистичні показники, статистичний аналіз, рівень безробіття, рівень мировоззрення.

Hynda O.N. Statistical Analysis of Human Potential Regions of Ukraine

The necessity to perform an economic evaluation of human development because it serves the driving force of economic growth in Ukraine. The basic changes of some of the relevant statistical indicators in selected regions of Ukraine in recent years. The analysis of the key components of human development such as demographic, health, educational, spiritual information, the state of the labour market. Proved inability to quantify the rate of change of the analyzed indicators and suggests the need for a statistical analysis of the intensity of their efficiency for economic development.

Key words: human potential, human development, time series, statistical indicators, statistical analysis, the level of unemployment, outlook.

УДК 657.1.655

Доц. А.М. Должанський, канд. екон. наук;
магістрант Л.Р. Вільгуцька – Львівська КА

КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ПОКРІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Система управління господарським життям підприємства має чимало визначальних складових. Одна з активних і знакових її ланок – облік витрат на виробництво та

калькулювання собівартості виготовлення продукції. Саме цей вагомий чинник, поряд з іншими, має забезпечувати необхідною інформацією управлінський персонал для прийняття відповідних рішень. Адаже від достовірності, оперативності та доцільності інформації щодо витрат залежить ефективність виробничої діяльності підприємства, його спроможність втриматися в сучасному конкурентному середовищі та досягти бажаних результатів. Групування витрат за центрами відповідальності дає змогу об'єднати різні за економічним змістом витрати в єдині цільові групи. При цьому виникає проблема вибору методів обліку витрат та калькулювання собівартості виготовлення продукції задля їх аналізу та контролю.

Ключові слова: собівартість продукції, рівень витрат, калькулювання, позамовний, попередільний, попроцесний, нормативний, групування витрат, види продукції, технологічний процес.

Вступ. У сучасних умовах вирішення актуальних проблем організації зведеного обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості виготовлення продукції має досить важливе значення у комплексній системі бухгалтерського обліку на підприємствах з виготовлення покрівельних матеріалів. В умовах ринкової економіки сформована інформація про собівартість продукції необхідна для здійснення оперативного управління підприємством, співставлення собівартості виготовлення продукції за окремими видами та замовленнями, аналізу собівартості виготовлення продукції у розрізі технологічних процесів.

Актуальність теми. Економічна ситуація, що склалася в економіці України, вимагає змін в усіх сферах господарювання та функціях управління виробничими процесами. При подальшому формуванні ринкового середовища, планомірному курсі на вдосконалення управління підприємством головною умовою зростання виробничого потенціалу промисловості України є перехід до нової системи управління виробництвом, інтеграція методів управління в єдину систему управлінського обліку, основою якого є формування інформації про собівартість продукції. Оскільки собівартість продукції є одним із найважливіших показників, який комплексно характеризує зміни в техніці, технології, організації праці та виробництва, що відбуваються на підприємстві, то саме він є індикатором прибутковості продукції покрівельних матеріалів та однією з основних умов зростання прибутку підприємства, підвищення рентабельності та ефективності його роботи.

Проблеми калькулювання собівартості виготовлення продукції та витрат підприємства постійно перебувають у центрі уваги багатьох відомих вчених. Значна увага цим проблемам приділена в працях таких економістів: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, В.І. Єфіменка, Б.М. Литвина, Ю.Я. Литвина, М.Р. Лучка, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, А.В. Череп, М.Г. Чумаченка та ін. Вагомий внесок у розвиток методологічних питань обліку витрат виробництва зробили зарубіжні вчені: О.П. Аксененко, П.С. Безруких, Р. Вандер Віл, Фандель Гюнтер, К. Друрі, В.Ф. Палій, Т. Скоун, В.І. Ткач, Д. Фостер, Ч.Т. Хорнгрен, А. Яругова та ін. Водночас поза увагою науковців залишились питання управління собівартістю продукції та шляхи покращення цього процесу, як одного із основних чинників впливу на рівень витрат та політику ціноутворення підприємств.

Мета дослідження полягає у визначенні необхідності калькулювання собівартості (зокрема на підприємствах з виготовлення покрівельних матеріалів), її значення в сучасних ринкових умовах та пошуку шляхів її зниження.

Результати дослідження. На більшості підприємств досліджуваної галузі не визначають фактичну собівартість за окремими замовленнями. Це зумовлює недостовірність інформації щодо ефективності (рентабельності) виробництва окремих видів продукції. Вважаємо, що при застосуванні нормативного методу обліку та калькулювання витрат доцільно здійснювати розрахунки собівартості за кожним замовленням, враховуючи при цьому нагромадження витрат за центрами відповідальності, окремими статтями та нормами. Організація аналітичного обліку забезпечить отримання повної інформації для прийняття оперативних рішень і позбавлення від випадків неврахування відхилень внаслідок недостатньої організації первинного обліку та їх документального оформлення.

У наукових працях М.Х. Жебрака наголошено, що "...методи калькулювання собівартості надзвичайно тісно пов'язані з порядком аналітичного обліку прямих витрат на окремі види продукції" [3, с. 229]. Його підтримує В.П. Индукасв, зазначаючи: "...при калькулюванні собівартості виготовлення продукції неможливо отримати ту однозначну інформацію, яку можна використати для оперативного управління собівартістю. Для цього методи обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості виготовлення продукції слід розглядати поетапно з врахуванням їх відмінностей на кожному етапі. Механічне отождошення їх в єдине визначення призводить до недооцінки одного і до переоцінки іншого" [5, с. 19].

Вважаємо, що існує органічна єдність обліку і калькулювання, з одного боку, як окремих частин єдиного процесу, а з іншого – використання аналогічних прийомів обліку та калькулювання в різних комбінаціях залежно від характеру організації та технології виробництва. Ця взаємозумовленість унеможливує встановлення постійної залежності між зведеним обліком витрат і методами калькулювання собівартості виготовлення продукції. З цього приводу обґрунтованими є висновки проф. Ю.Я. Литвина та О.І. Малишкіна: "Облік витрат і калькулювання взаємопов'язані та взаємозумовлені, вони передбачають одне одного. Так, приймають до уваги не тільки класифікацію витрат виробництва та облік їх на окремих синтетичних і аналітичних рахунках, але й групування за калькуляційними статтями. Основний принцип організації обліку витрат полягає у встановленні такого порядку зведення показників первинних документів, який забезпечив би в майбутньому можливість визначити (прямим або непрямим шляхом) до виробництва якого виду продукції вони належать" [6, с. 107].

На основі вивчення економічної літератури виявлено розходження щодо поглядів учених на класифікацію методів калькулювання собівартості виготовлення продукції. Результати аналізу існуючих за період 1926-2013 рр. класифікацій методів калькулювання узагальнено в табл.

Незважаючи на широкий діапазон комбінацій методів, найбільш стійкими є позамовний, попередільний та нормативний. Це можна, на наш погляд, пояснити тим, що саме ці методи було наведено в Основних положеннях з планування, обліку та калькулювання собівартості виготовлення продукції у 60-70-х роках. Аналогічні методи найчастіше розглянуто в економічній літературі 30-х років. Багато вчених надають перевагу таким методам: простому (однопер-

дільному), попроцесному і за окремим виробом. Результати аналізу наведених класифікацій свідчать про наявність недоліків у цих підходах, а саме: порушення єдності ознак класифікації, виділення в самостійні рубрики різних назв одного методу (наприклад: поопераційний, пофазний, попроцесний), необґрунтованість об'єднання різних методів в одній рубриці.

Табл. Класифікація методів калькулювання собівартості в літературних економічних джерелах

Назва методів калькулювання	Автор та рік видання													Частота повторюваності методів			
	Нікольсон Д., Горбоах Д., 1926 р.	Вейдман р.Я., 1936 р.	Войтехов П.Г., 1937 р.	Щенков С.О., 1961 р.	Мухін А.Ф., 1965 р.	Чумаченко Н.Г., 1965 р.	Поклад І.І., 1966 р.	Івашкевич В.Б., 1974 р.	Стужков С.О., 1980 р.	Маргуліс А.Ш., 1980 р.	Козлова Е.П., Парашутін Н.В., 1989 р.	Олійник А.І. та інші, 1992 р.	Литвин Ю.Я., 1993 р.		Ткаченко Н.М., 1996 р.	Літнік В.Г., 2001р	Верина Ю. А. 2013 р.
Позамовний	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	16
Поопераційний	+																1
Однопередільний		+					+		+						+	+	6
Попередільний		+	+				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	11
Подетальний		+				+											2
Нормативний		+	+	+		+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	12
Подетально-партійний			+														1
Подетально-поопераційний			+														1
Попроцесний					+	+				+			+				4
За окремими виробами						+					+						2
Котловий						+											1
Однопередільно-нормативний									+								1
Попередільно-нормативний									+								1
Позамовно-нормативний								+									1
Параметричний										+							1
Мережевий										+							1

Вважаємо, що під час формування класифікації прогресивних методів калькулювання в основу потрібно покласти гетерогенну та органічну форми виробництва. За таким підходом формуються такі методи калькулювання:

- послідовного додавання прямих витрат та їх розподіл за видами продукції, а саме позамовний метод;
- розподілу сукупних витрат та їх групування за процесами, тобто попередільний.

Характеризуючи методи калькулювання, проф. В.Б. Івашкевич слушно зазначає: "Обидва методи можуть виступати окремо або в комбінованому вигляді, поєднуючи в собі характерні ознаки того чи іншого варіанту калькулювання" [4, с. 95]. Можна погодитись з поглядами професора і щодо недоцільності виокремлення в самостійний клас нормативного методу калькулювання, "...адже це не більше ніж варіант розрахунку собівартості одиниці продукції, який базується на позамовному або попередільному методі калькулювання" [4, с. 95].

Треба визнати, що ці погляди підтримують економісти сучасного періоду – проф. В.В. Сопко, проф. Н.М. Ткаченко, проф. П.А. Ільєнко [1, с. 190], проф. З. Рахман та проф. А.Д. Шеремет [7, с. 196], наголошуючи на тому, що при визначенні методів обліку витрат за оперативністю контролю їх поділяють на три групи: нормативний, ненормативний та змішаний, а отже, кожен із них можна вважати нормативним.

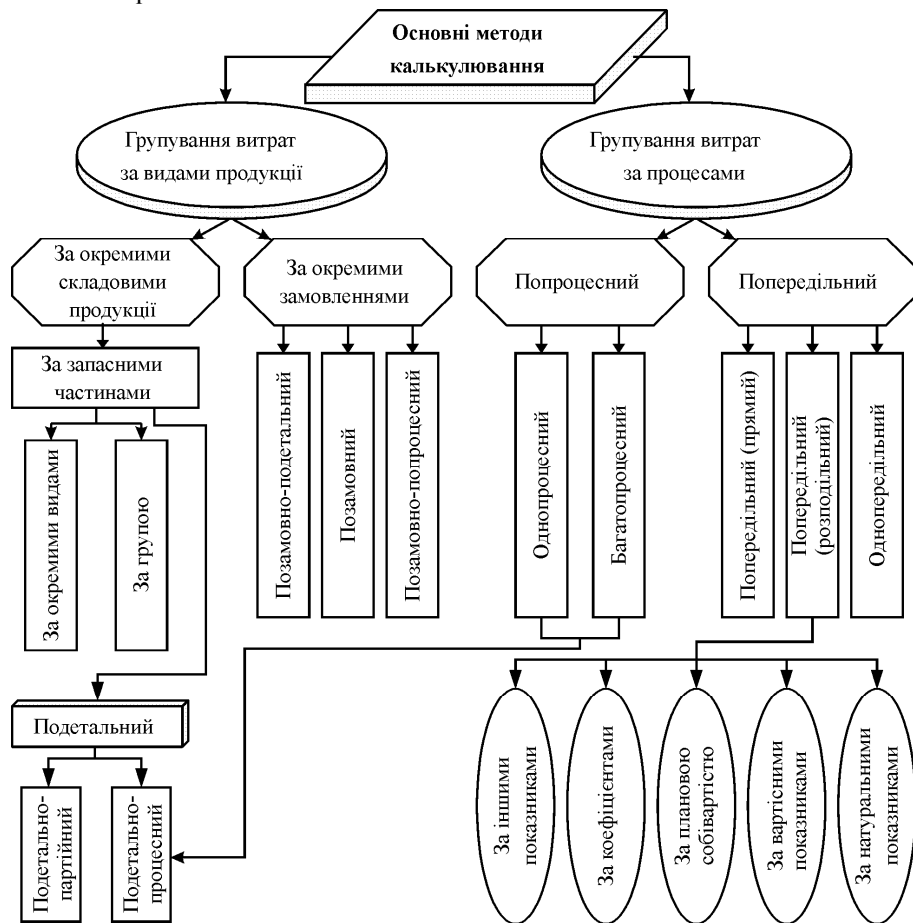

Рис. Загальна класифікація методів калькулювання

Отже, незважаючи на економічно об'єктивний поділ виробництва згідно з існуючою формою його організації на два основні напрями – гетерогенний та органічний, виникає потреба в розробленні більш розгалуженої класифікації, у якій неможливо виокремити два паралельні потоки методів калькулювання. Для створення деталізованої класифікації, в основу якої покладено два основні методи калькулювання, розроблено узагальнену схему їх диференціації за головними ознаками (рис.). Варто зазначити, що в попроцесних методах передба-

чається групування витрат за окремими видами продукції як об'єктами калькулювання. Таку тенденцію можна спостерігати і в зворотному напрямі. Розмежування між ними відбувається за принципом важливішого елемента: в одному випадку – це процеси, в іншому – види продукції.

На нашу думку, калькулювання собівартості виготовлення продукції покрівельних матеріалів доцільно проводити за попроцесним методом за окремими замовленнями із виділенням нормативного і фактичного розміру витрат.

На підприємствах з виготовлення покрівельних матеріалів виявлено періодичні зміни в діючих нормах внаслідок застосування нової технології, заміни матеріалів аналогічними, що зумовлює потреба періодичного перегляду чинних норм та нормативів.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що на підприємствах з виготовлення покрівельних матеріалів первинним критерієм у визначенні об'єктів калькулювання є технологічний процес, а вторинним – вид продукції. Взнявши за основу цю методику розрахунку собівартості, отримуємо можливість виявити оптимальні пропорції між змінними і постійними витратами, ціною і обсягом виробництва (реалізації), сформувати оптимальну структуру виробництва продукції, приймати обґрунтовані управлінські рішення з підвищення ефективності діяльності підприємства, мінімізувати підприємницький ризик.

Література

1. Хомин П.Я. Бухгалтерський облік у сільському господарстві : навч. посібн. / П.Я. Хомин, Г.А. Лисий, В.С. Солов'їнський та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. Ю. Я Литвина. – К. : Вид-во "Вища шк.", 1993. – 607 с.
2. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік і аудит. Термінологічний українсько-російсько-англійський словник / Ю.А. Верига та ін. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2013. – 292 с.
3. Жебрак М.Х. Курс промислового учета : учебник / М.Х. Жебрак. – М. : Изд-во Госстатиздат, 1960. – 399 с.
4. Ивашкевич В.Б. Проблемы учета и калькулирования себестоимости производства продукции : учебник / В.Б. Ивашкевич. – М. : Изд-во "Финансы", 1974. – 159 с.
5. Индукаев В.П. Организация оперативного учета и контроля издержек производства : учебник / В.П. Индукаев. – М. : Изд-во "Финансы", 1986. – 143 с.
6. Литвин Ю.Я. Облік і контроль в умовах нормативно-чекової системи : підручник / Ю.Я. Литвин, О.І. Малишкін. – К. : Вид-во "Урожай", 1991. – 160 с.
7. Рахман З. Шеремет А. Бухгалтерский учет в рыночной экономике : учебник / З.И. Рахман А.А. Шеремет. – М. : Изд-во ИНФРА, 1996. – 272 с.
8. Чабанова Н.В. Финансовый облік : підручник / Н.В. Чабанова, Т. Сфименко. – К. : Вид-во "Академія", 2007. – 671 с.

Должанский А.М., Вильгуцкая Л.Р. Калькуляция себестоимости производства кровельных материалов

Система управления предприятием имеет ряд важных составляющих. Один из важных участков – учет расходов на производство и калькуляция себестоимости производства продукции. Именно эта составляющая должна предоставить необходимую информацию управленческому персоналу для принятия соответствующих решений. Потому что от правильности, оперативности и целесообразности информации о расходах зависит эффективность производственной деятельности предприятия, его возможность конкурировать и достичь желаемых результатов. Группировка затрат по центрам ответственности дает возможность объединить разные по экономическому содержанию затраты в единые группы. При этом возникает вопрос выбора метода учета затрат и калькуляции себестоимости для их анализа и контроля.

Ключевые слова: себестоимость продукции, уровень расходов, калькуляция, позаканальный, попроцессный, нормативный, группирование затрат, виды продукции, технологический процесс.

Dolzanskiy A.N, Vilhutska L.R. The Method for Cost Calculation of the Production of Roofing Materials

The control system of the economic life of the enterprise has many important components. One of the most active and symbolic links is accounting of production costs and costing of products. This significant factor, along with others, should provide the necessary information on the management staff to make appropriate decisions. The efficiency of production of the company depends on the reliability, efficiency and appropriateness of the information, its ability to survive in modern competitive environment and to achieve the desired results. Grouping of the costs to responsibility centers gives the opportunity to combine different economic content spending in a single target group. This causes the problem of the choice of methods of cost accounting and calculation of production costs for their analysis and control.

Key words: cost of production, the level of the costs, calculation, ordering, rerolling, process, regulatory, cost grouping, types of products, the technological process.

УДК 334.722:336.77

*Директор Л.І. Лелик, канд. екон. наук –
Львівський інституту МАУП*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто особливості становлення та функціонування суб'єктів вітчизняного малого підприємництва загалом і в окремих галузях національної економіки за видами економічної діяльності і за формами власності в докризовий, кризовий і післякризовий періоди. Розкрито галузеву структуру виробництва малих підприємств і представлено розподіл обсягів виробництва продукції (робіт, послуг) за основними видами економічної діяльності на малих підприємствах, а також досліджено стан зайнятості населення у сфері малого підприємництва, визначено рівень безробіття і подано його динаміку.

Проаналізовано вплив малого підприємництва на розвиток національної економіки та її основних галузей.

Ключові слова: мале підприємництво, структура виробництв, галузі економіки, національна економіка, вітчизняна економіка, форми власності, види економічної діяльності, докризовий, кризовий і післякризовий періоди, зайнятість населення, рівень безробіття.

Вступ. У світовій економіці підприємництво як форма господарювання заснована на ініціативі, самостійності та добровільності в пошуку досягнення істотно кращих результатів в умовах адміністративно-командної економіки. Крім цього, учені-економісти західних країн вважають, що саме внаслідок розвитку підприємницьких структур в індустріально розвинених державах досягнуто значних успіхів та ефективності господарювання і на цій основі забезпечено високий рівень життя населення. Завдяки високим темпам розвитку підприємницьких структур, і насамперед у галузі малого бізнесу, вдало і плідно вирішують нагальні соціально-економічні проблеми ринкової економіки у сфері зайнятості та безробіття.

Тільки у США і країнах Західної Європи за останні десять років, за розрахунками спеціалістів, майже 90 % нових робочих місць було створено

суб'єктами підприємницької діяльності і більше ніж 60 % – малими підприємствами. Привертає увагу швидке зростання кількості малих і середніх підприємницьких структур не тільки у США, Великобританії, Франції, Німеччині та Японії, а й у країнах Східної Європи, Китаї, СНД, а також і в Україні. В Україні мале підприємництво почало інтенсивно розвиватись наприкінці 1980-х років. Проте упродовж більш як двадцять років незалежності України воно зазнавало то значного піднесення, то істотного утиску та спаду і негативного ставлення до його розвитку [2, с. 8].

Аналіз наукових досліджень у сфері підприємництва. Потрібно зазначити, що питання, пов'язаних із становленням, формуванням і розвитком підприємництва досліджували досить давно науковці та економісти-практики.

Перші теоретичні дослідження сфери підприємництва належним чином розглянуто у працях Р. Кантільйона ще на початку XVIII ст., в яких сформульовано визначення підприємця як особи, яка займається господарською діяльністю, так і особливості функціонування суб'єкта підприємництва [2, с. 11].

Крім Р. Кантільйона, зазначену проблему досліджували А. Сміт, П. Самуельсон, Ж.Б. Сей, Ф. Уокер, Й. Шумпетер, Ф. А. фон Хайек, Кемпбер Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю та ін. [8, 11]. Особливий внесок у дослідження питань розвитку підприємництва, механізмів економічної політики держави, спрямованих на інноваційний варіант структурного оновлення національної економіки, здійснили вітчизняні вчені, зокрема: П. Буряк, З. Варналій, А. Даниленко, М.І. Долішній, М. Козоріз, В. Мікловда, Т. Смовженко, М. Крупка, С. Реверчук, Ф. Турко та ін. [1, 3, 7, 10, 12].

Зазначені науковці у своїх роботах розглядають досить широкий аспект проблем, а саме: тенденції становлення і розвитку підприємництва та його фінансове забезпечення; державна фінансова політика у сфері малого підприємництва; розвиток малого підприємництва в окремих галузях вітчизняної економіки; проблеми податкової фінансово-кредитної політики у сфері малого підприємництва і механізми їх вирішення; інвестиційна активність малих підприємств; форми фінансової підтримки малого підприємництва; державне регулювання малого бізнесу; фінансування малих і середніх підприємств тощо.

Мета роботи – дослідити особливості становлення та функціонування вітчизняного малого підприємництва, діяльності суб'єктів малого підприємництва в докризовий, кризовий і післякризовий періоди, а також його вплив на розбудову національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Дослідження процесів реформування вітчизняної економіки свідчить, що в питаннях переходу від адміністративно-командної системи господарювання до ринкових відносин істотну роль відіграло мале підприємництво, яке за своєю суттю є рушійною силою зростання національної економіки. Крім цього, з огляду на зарубіжний досвід і, зокрема, результати господарювання розвинених країн світу, можна стверджувати, що мале підприємництво значною мірою забезпечує сталий розвиток економіки і при цьому досить успішно впливає на вирішення як економічних та фінансових проблем, так і соціальних питань у державі.